

ПЕДАГОГІКА

УДК 371:67:789/45

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/39-1-38>**Олександр АЛЕКСЕЄВ,***orcid.org/0000-0002-6950-4413*

кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри спорту і спортивних ігор

Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
(Кам'янець-Подільський, Хмельницька область, Україна) aliekseiiev@kpnpu.edu.ua

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ З УЧНЯМИ

Статтю присвячено загальній характеристиці структурно-функціональної моделі системи професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації індивідуальної роботи з учнями. Встановлено, що модель – це особлива форма абстракції, в якій істотні відносини об'єкта закріплені у зв'язках, що наочно сприймаються і демонструються; це своєрідна єдність одиничного і загального, де на перший план висувається загальне, істотне. Логіка побудови структурно-функціональної моделі системи професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації індивідуальної роботи з учнями узгоджувалася з такою діяльністю й відображала її значущі характеристики, які охоплюють цільові установки та цінності, відображають уявлення майбутніх учителів про процес застосування особистісно зорієнтованих технологій у фізкультурній освіті дітей шкільного віку, зміст цієї роботи, способи її здійснення, результат, контроль і аналіз результатів. Узагальнено, що методологічним орієнтиром дослідження є сукупність теоретико-методологічних підходів (системний, компетентнісний, діяльнісний, особистісно зорієнтований, індивідуально-творчий), що є аксіоматичною базою і науковою платформою дослідження. Констатовано, що реалізація структурно-функціональної моделі системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації індивідуальної роботи з учнями зумовлена ефективністю визначених педагогічних умов. Розроблена в межах дослідження модель – це органічна впорядкованість мети, змісту й засобів підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації індивідуальної роботи з учнями. Узгодження всіх її компонентів спрямоване на створення спеціальних умов для досягнення кінцевого результату – формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації індивідуальної роботи з учнями, що підпорядковується системі дидактичних вимог, тобто принципам навчання, серед яких виокремлюємо загальнопедагогічні принципи (науковості, системності, доступності, принцип гуманізації, наукового забезпечення, цілісності, мультидисциплінарності та ін.) та специфічні принципи.

Ключові слова: майбутні вчителі фізичної культури, студенти, педагогічна освіта, готовність, модель, моделювання, структурно-функціональна модель.

Oleksandr ALIEKSIEIEV,*orcid.org/0000-0002-6950-4413*

Candidate of Pedagogical Sciences,

Senior Lecturer at the Department of Sport and Sport Games

Kamianets-Podilskiy Ivan Ohienko National University

(Kamianets-Podilskiy, Khmelnytskyi region, Ukraine) aliekseiiev@kpnpu.edu.ua

STRUCTURAL AND FUNCTIONAL MODEL OF SYSTEM FOR PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE PHYSICAL CULTURE TEACHERS FOR ORGANIZING OF INDIVIDUAL WORK WITH PUPILS

The article deals with general characteristics of structural and functional model of the system of professional training of future physical culture teachers for organizing of individual work with pupils. It has been defined that model is a special form of abstraction, in which the essential relations of the object are fixed in the connections that are visually perceived and demonstrated; it is a kind of unity of the singular and the general, where the general, the essential comes to the fore. The logic of developing of a structural and functional model of the system of professional training of future physical culture teachers for organizing of individual work with pupils was made consistent with such activities and reflected its significant characteristics, which include: goals and values, reflect the ideas of future teachers about the application of personality-oriented technologies in physical education of school-age children, the content of this work, methods of its

implementation, result, control and analysis of results. It has been generalized that the methodological guideline of the research is a set of theoretical and methodological approaches (systemic, competence, activity, personality-oriented, individual-creative), which is the axiomatic basis and scientific platform of the research. It has been stated that the implementation of structural and functional model of system of preparation of future physical education teachers for organizing of individual work with pupils is due to the effectiveness of certain pedagogical conditions. The model developed within the research - is an organic ordering of the purpose, content and means of preparing future teachers of physical culture for organizing of individual work with pupils. Coordination of all its components is aimed to create special conditions to achieve the end result – forming of readiness of future physical culture teachers for organizing individual work with pupils is subjected to the system of didactic requirements, i.e. principles of teaching, and we have outlined general pedagogical principles (scientific, systematic, the principle of accessibility, the principle of humanization, scientific support, integrity, the principle of accessibility, the principle of multidisciplinary, etc.) and specific principles.

Key words: future physical culture teachers, students, pedagogical education, readiness, model, modeling, structural and functional model.

Постановка проблеми. Вивчення проблеми професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації індивідуальної роботи з учнями передбачає застосування методу конструювання (моделювання) структурно-логічної схеми-моделі, що відтворює передбачуваний процес.

Метод моделювання відіграє одну із ключових ролей у здійсненні системного аналізу будь-якої освітньої системи, оскільки дає змогу представляти і трансформувати об'єкти, явища, процеси, оперувати ними, визначати стійкі властивості, виокремлювати їхні сутнісні аспекти та піддавати їх серйозному логічному аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні ідеї педагогічного моделювання представлені в дослідженнях корифеїв педагогічної науки В. Ягупова, В. Ясвіна, Є. Юдіна та ін. Моделювання різноманітних аспектів професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури знайшло відображення в напрацюваннях сучасних науковців. Зокрема, Д. Блашов обґрунтував модель процесу підготовки майбутніх учителів фізичної культури до інноваційної професійної діяльності (Блашов, 2017: 89). Натомість Д. Бермудес розробив схему підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації варіативних модулів у процесі професійної діяльності (Бермудес, 2016: 201). Дослідженням теоретичних засад моделювання підготовки майбутніх учителів фізичної культури до адаптації професійної діяльності займався К. Павлишенець (Павлишенець, 2017: 289). У наукових доробках П. Рибалко відображено логіку врахування особливостей професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до подальшої фахової діяльності (Рибалко, 2019: 240) під час розробки моделі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу середньої освіти (Рибалко, 2020: 38). Тоді як О. Стасенко виокремив теоретичні та практичні засади моделювання змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в про-

цесі самостійної роботи (Стасенко, 2014: 214). Н. Степанченко розробив модель системи професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у вищих навчальних закладах (Степанченко, 2017). Водночас сучасні науковці зверталися до моделювання різних аспектів процесу підготовки майбутніх учителів фізичної культури: до формування в учнів ціннісного ставлення до власного здоров'я (Ю. Танасійчук (Танасійчук, 2021)); формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи (Г. Тітова (Тітова, 2017)); самовдосконалення та формування основ здорового способу життя (І. Шаповалова (Шаповалова, 2014)); підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту засобами міжпредметної інтеграції (Т. Яворська (Яворська, 2016)). Проте проблема моделювання професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації індивідуальної роботи з учнями не знайшла належного відображення в науковій літературі

Тому **метою статті** визначасмо загальну характеристику структурно-функціональної моделі системи професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації індивідуальної роботи з учнями.

Виклад основного матеріалу. Модель – це особлива форма абстракції, в якій істотні відносини об'єкта закріплені у зв'язках, що наочно сприймаються і демонструються; це своєрідна єдність одиничного і загального, де на перший план висувається загальне, істотне. Модель як проміжна ланка між висунутими теоретичними положеннями та їхньою перевіркою в реальному педагогічному процесі має багато різновидів: теоретична, факторно-критеріальна, модель навчання, модель професійної діяльності, змістовна, формальна тощо (Бермудес, 2016: 201).

Найбільш поширеною в педагогічних дослідженнях є змістовна модель, що відображає ідеї певної концепції, а тому є концептуальною. Побудова моделі передбачає створення штучного зразка певного об'єкта, який відображає струк-

туру, властивості, функції, зв'язки і відносини між елементами цього об'єкта. Проектування процесу професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації індивідуальної роботи з учнями вимагає використання інноваційних підходів до її побудови та створення нових моделей. Тому цілком погоджуємося з думкою Ю. Танасійчук, котра підкреслює, що нині виникає нагальна потреба створення проміжної ланки між навчальною та професійними видами діяльності – квазі-професійної, тобто такого виду діяльності студента, який би був навчальним за своєю формою і професійним за змістом і передбачав трансформацію змісту і форм навчальної діяльності в адекватні їм гранично узагальнені зміст і форми професійної діяльності (Танасійчук, 2021: 190).

Педагогічний зміст моделі полягає у виявленні актуальних і перспективних завдань освітнього процесу, вивченні та науковому обґрунтуванні умов можливого зближення між ймовірними, очікуваними і бажаними змінами в процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації індивідуальної роботи з учнями. Перш ніж розпочати моделювання, визначено його межі, де об'єктом моделювання є процес професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, а предметом – авторська система професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації індивідуальної роботи з учнями. Розробка структурної моделі здійснювалася в декілька етапів.

Перший етап розробки структурно-функціональної моделі системи професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації індивідуальної роботи з учнями передбачав:

1) аналіз та узагальнення наявних відомостей про досліджуваній об'єкт у філософській і психолого-педагогічній літературі з теми дослідження;

2) спостереження за реальним освітнім процесом у закладах вищої педагогічної освіти з метою виявлення його можливостей у підготовці майбутніх учителів фізичної культури до організації індивідуальної роботи з учнями;

3) розробку понятійної моделі на основі використання методологічних закономірностей, принципів і категорій (діяльнісний, особистісно зорієнтований, індивідуально-творчий підходи, структура навчально-виховного процесу).

Другий етап моделювання (етап трансформації понятійної моделі в структурно-функціональну) передбачає вирішення таких завдань:

1) визначення основних структурних одиниць готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації індивідуальної роботи з учнями та її складових елементів;

2) виявлення сукупності зв'язків між компонентами готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації індивідуальної роботи з учнями та характеру їхньої взаємодії;

3) створення наочної схеми структурно-функціональної моделі процесу професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації індивідуальної роботи з учнями.

Кінцевим результатом цього етапу передбачалася розробка структурно-функціональної моделі досліджуваної системи. Конструюючи теоретичну модель, враховувались основні тенденції розвитку сучасної професійної педагогічної освіти, які розглядаються як концептуальні засади підготовки майбутніх учителів фізичної культури в означеному напрямі.

Логіка побудови структурно-функціональної моделі розробленої системи професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації індивідуальної роботи з учнями узгоджувалася зі структурою такої діяльності й відображала її значущі характеристики, які, на думку П. Рибалко, охоплюють: цільові установки і цінності, відображають уявлення майбутніх учителів про процес застосування особистісно зорієнтованих технологій у фізкультурній освіті дітей шкільного віку, зміст цієї роботи, способи її здійснення, результат, контроль і аналіз результатів (Рибалко, 2019: 38). Спираючись на окреслену структуру діяльності, передбачалося, що в структурно-функціональній моделі будуть відображені основні ознаки, структурно-функціональні та причинно-наслідкові зв'язки між елементами аналізованого процесу – професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації індивідуальної роботи з учнями.

У розробленій моделі відображено мету дослідження: підготовка майбутніх учителів фізичної культури до організації індивідуальної роботи з учнями, для досягнення якої у процесі діяльності необхідно вирішити кожне з поставлених завдань, зокрема:

– формування в майбутніх учителів фізичної культури сукупності знань про особливості індивідуальної роботи з учнями різних вікових категорій;

– розвиток у студентів потреби опанування вміннями та навичками використання індивідуального підходу на уроках фізичної культури;

– ознайомлення майбутніх учителів з потенційними можливостями індивідуальної роботи з дітьми, що забезпечує активізацію, інноватизацію освітнього процесу в середовищі школи;

– залучення студентства до оволодіння способами, засобами, методами, прийомами застосування індивідуального підходу в процесі роботи з учнями.

Методологічним орієнтиром дослідження є сукупність теоретико-методологічних підходів (системний, компетентнісний, діяльнісний, особистісно зорієнтований, індивідуально-творчий), що є аксіоматичною базою і науковою платформою дослідження. На такій основі визначаються принципи, методи і дослідницька позиція, створюючи певну гносеологічну цілісність.

Реалізація структурно-функціональної моделі системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації індивідуальної роботи з учнями зумовлена ефективністю визначених педагогічних умов. Такими в контексті дослідження визначено:

1) актуалізацію в майбутніх учителів усвідомленого вибору професійно-освітньої траєкторії формування готовності до організації індивідуальної роботи з учнями;

2) збагачення змісту педагогічної освіти світоглядними і предметно-конкретними знаннями про організацію індивідуальної роботи з учнями;

3) використання розвивального потенціалу освітнього середовища педагогічного ЗВО для розвитку вмінь і навичок студентів організації індивідуальної роботи з учнями;

4) проведення систематичного педагогічного моніторингу сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації індивідуальної роботи з учнями.

Педагогічний супровід у підготовці майбутніх учителів фізичної культури до організації індивідуальної роботи з учнями з метою реалізації визначених педагогічних умов співвідноситься зі структурою власне процесу отримання студентами знань (сприйняття, осмислення, запам'ятовування та оволодіння), практичних умінь і навичок, ціннісних установок на саморозвиток і охоплював кілька напрямів.

У структурно-функціональній моделі авторської досліджуваної системи відображено, що з урахуванням наукових підходів, на основі дотримання окреслених принципів, на засадах яких у чотирьох напрямках (інформаційний, пізнавальний, діяльнісний, рефлексивний) реалізуються педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації індивідуальної роботи з учнями, у студентів формуються мотиваційний, когнітивний, конативний та рефлексивний компоненти означеної готовності.

У розробленій моделі відображено органічний зв'язок між чотирма рівнями готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації індивідуальної роботи з учнями: високий, достатній, задовільний, низький. За умови сформованості низького, базового рівнів викладач має змогу повернутися до означеної в структурно-функціональній моделі мети і зосередити увагу на більш цілеспрямованій реалізації педагогічних умов. У структурно-функціональній моделі визначено результат досягнення мети – готовність майбутніх учителів фізичної культури до організації індивідуальної роботи з учнями.

Таким чином, розроблену структурно-функціональну модель системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації індивідуальної роботи з учнями розглядаємо як структурно-логічну схему, яка відображає цілеспрямований педагогічний процес з поетапною організацією діяльності викладача, внутрішньою логікою формування знань, умінь і навичок студентів і визначенням перспектив їхнього саморозвитку щодо застосування особистісно-зорієнтованих технологій на уроках фізичної культури.

Висновки і пропозиції. Розроблена в межах дослідження модель – це органічна впорядкованість мети, змісту й засобів підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації індивідуальної роботи з учнями. Узгодження всіх її компонентів спрямовано на створення спеціальних умов для досягнення кінцевого результату – готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації індивідуальної роботи з учнями, що підпорядковується системі дидактичних вимог, тобто принципам навчання, серед яких виокремлюємо *загальнопедагогічні принципи* (науковості, системності, доступності, принцип гуманізації, наукового забезпечення, цілісності, мультидисциплінарності та ін) та *специфічні принципи*.

Окреслені принципи, реалізовані в професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури до організації індивідуальної роботи з учнями, продемонстрували можливість використання авторського навчально-методичного забезпечення. Дотримання означених принципів у професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури підвищує її ефективність та є основою цілеспрямованої організації та функціонування досліджуваного педагогічного процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балашов Д. І. Обґрунтування моделі процесу підготовки майбутніх вчителів фізичної культури до інноваційної професійної діяльності. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології* : науковий журнал. 2017. № 12(55). С. 89–93.

2. Бермудес Д. В. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до реалізації варіативних модулів у процесі професійної діяльності. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. 2016. Вип. 137. С. 200–203.
3. Павлишинець К. Ю. Теоретичні засади підготовки майбутніх учителів фізичної культури до адаптації професійної діяльності. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2017. Вип. 56-57(109-110). С. 289–296.
4. Рибалко П. Ф. Особливості професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до подальшої фахової діяльності. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2019. № 9(93). С. 235–245.
5. Рибалко П. Ф. Проблема підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу середньої освіти. *Science and education a new dimension: Pedagogy and Psychology*. 2020. № 4. С. 38–42.
6. Стасенко О. А. Теорія і практика визначення змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в процесі самостійної роботи. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт*. Чернігів. 2014. Вип. 118, Т. 2. С. 213–216.
7. Степанченко Н. І. Система професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у вищих навчальних закладах : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04. Луцьк, 2017. 629 с.
8. Танасійчук Ю. М. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до формування в учнів ціннісного ставлення до власного здоров'я : дис. ... докт. Філософії і: 01 освіта/педагогіка. Умань, 2021. 416 с.
9. Тітова Г. Зміст методики підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2017. № 4(59). С. 523–528.
10. Шаповалова І. В. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до самовдосконалення та формування основ здорового способу життя: теоретичний аспект. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2014. Вип. 36. С. 427–437.
11. Яворська Т. Є. Професійна підготовка майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту засобами міжпредметної інтеграції. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова : зб. наук. праць*. 2016. Вип. 2(71). С. 365–368.

REFERENCES

1. Balashov D.I. Obhruntuvannia modeli protsesu pidhotovky maibutnix vchyteliv fizychnoi kultury do innovatsiinoi profesiinoi diialnosti [Substantiation of the model of the process of future physical culture teachers preparing for innovative professional activity]. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies: scientific journal*, 2017, Nr 12 (55), pp. 89-93 [in Ukrainian].
2. Bermudes D.V. Pidhotovka maibutnix uchyteliv fizychnoi kultury do realizatsii variatyvnykh moduliv u protsesi profesiinoi diialnosti. [Training of future physical culture teachers for the implementation of variable modules in the process of professional activity]. *Bulletin of Chernihiv National Pedagogical University*, 2016, Issue 137, pp. 200-203 [in Ukrainian].
3. Pavlyshynets K. Yu. Teoretychni zasady pidhotovky maibutnix uchyteliv fizychnoi kultury do adaptatsii profesiinoi diialnosti. [Theoretical bases of training of future physical culture teachers for adaptation in professional activity]. *Pedagogy of forming the creative personality in higher and general secondary schools*, 2017, Issue 56-57 (109-110), pp. 289-296 [in Ukrainian].
4. Rybalko P.F. Osoblyvosti profesiinoi pidhotovky maibutnix uchyteliv fizychnoi kultury do podalshoi fakhovoi diialnosti. [Features of vocational training of future physical culture teachers for further professional activity]. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 2019, Nr 9 (93), pp. 235-245 [in Ukrainian].
5. Rybalko P.F. Problema pidhotovky maibutnix uchyteliv fizychnoi kultury do orhanizatsii fizkulturno-ozdorovchoho seredovyshcha zakladu serednoi osvity [Problem of training future physical culture teachers for organization of a physical culture and health environment of secondary education]. *Science and education a new dimension: Pedagogy and Psychology*, 2020, Nr 4, pp. 38-42 [in Ukrainian].
6. Stasenko O.A. Teoriia i praktyka vyznachennia zmistu profesiinoi pidhotovky maibutnix uchyteliv fizychnoi kultury v protsesi samostiinoi roboty. [Theory and practice of determining the content of vocational training of future physical culture teachers in the process of independent work]. *Chernihiv. Bulletin of Chernihiv National Pedagogical University. Series: Pedagogical sciences. Physical education and sports*, 2014, Issue 118, Vol. 2, pp. 213-216 [in Ukrainian].
7. Stepanchenko N.I. Systema profesiinoi pidhotovky maibutnix uchyteliv fizychnoi kultury u vyshchykh navchalnykh zakladakh [System of vocational training of future physical culture teachers in higher educational institutions]. *Lutsk. Doctor's thesis*, 2017, 629 p [in Ukrainian].
8. Tanasiichuk Yu.M. Pidhotovka maibutnix uchyteliv fizychnoi kultury do formuvannia v uchniv tsinnisnoho stavlennia do vlasnoho zdorovia [Training of future physical culture teachers for the formation of pupils' valuable attitude to their own health]. *Uman. Doctor's thesis*, 2021, 416 p [in Ukrainian].
9. Titova H. Zmist metodyky pidhotovky maibutnix uchyteliv fizychnoi kultury do formuvannia sportyvnykh liderskykh yakosteï v uchniv osnovnoi shkoly [Content of methods of training of future physical culture teachers for the formation of sports leadership qualities of primary school pupils]. *Scientific Bulletin of V.O. Sukhomlynskyi Mykolaiv National University. Pedagogical sciences*, 2017, Nr 4 (59), pp. 523-528 [in Ukrainian].
10. Shapovalova I.V. Pidhotovka maibutnix uchyteliv fizychnoi kultury do samovdoskonalennia ta formuvannia osnov zdorovoho sposobu zhyttia: teoretychnyi aspekt [Training of future physical culture teachers for self-improvement and the formation of foundations of a healthy lifestyle: a theoretical aspect]. *Pedagogy of formation of creative personality in higher and general secondary schools*, 2014, Issue 36, pp. 427-437 [in Ukrainian].
11. Yavorska T.Ye. Profesiina pidhotovka maibutnix fakhivtsiv z fizychnoho vykhovannia ta sportu zasobamy mizhpredmetnoi intehratsii [Vocational training of future specialists in physical education and sports by means of interdisciplinary integration]. *Scientific journal of National Pedagogical Dragomanov University*, 2016, Issue 2 (71), pp. 365-368 [in Ukrainian].